

Skąd się wzięła Ukraina

Autor tekstu: **Witold Stanisław Michałowski**

Od IX wieku tereny położone nad Sanem, Dniestrem, Bugiem i górną Prypecią zajmowały zachodniosłowiańskie plemiona Wiatyczów i Radymiczów. Do takiego wniosku opartego na wnikliwej analizie dostępnych źródeł pisanych, wyników badań archeologicznych i toponomastycznych doszła przeważająca większość historyków tamtego okresu.

Poglądy, że ziemie te były zamieszkałe przez wschodniosłowiańskie plemiona Dulębów, Wołynian czy Chorwatów lub Chrobatów, zdaniem wielu nie odpowiadają prawdzie historycznej [1]. Przed rokiem 981 najstarsza granica polsko-ruska w przybliżeniu odpowiadała granicy między osadnictwem Słowian wschodnich i zachodnich przebiegając po prawej stronie Bugu, od Brześcia na południe, w rejonie grodu Busk tworząc głęboki łuk pomiędzy Styrem i Horyniem i dochodziła do głównego grzbietu karpackiego wododziałem Wereszycy i Gniłej Lipy.

Plemiona Europy Wschodniej w IX wieku (na podstawie opracowania prof. Wojciecha Szymańskiego)

Według najstarszej kroniki kronikarza ruskiego Nestora, Wiatycze i Radymicze mieli pochodzić od Lachów (Polaków) (ot roda lachow) i początkowo zamieszkiwać tereny

Mazowsza i Podlasia, co sugeruje ich pochodzenie od plemion zachodniosłowiańskich. Nestor nie zaliczał Lachów do ogólnej nazwy „Słowian” przez którą rozumiał (zgodnie z dzisiejszą terminologią) „Słowian wschodnich”. Dla niego Lachowie (Lędzianie) byli to Słowianie polscy (jako odrębna grupa), podobnie traktował Słowian naddunajskich i Słowian morawsko-czeskich, których nie zaliczał do „Słowian”, poprzez nazwę którą rozumiał jedynie plemiona „wschodniosłowiańskie”. Źródłem mającym tu największą wagę jest zapiska Powieści Dorocznej pod rokiem 981[6]: „Roku 6489 [981]. Poszedł Włodzimierz ku Lachom i zajął grody ich: Przemyśl, Czerwień i inne grody, które do dziś dnia są pod Rusią. Tegoż roku i Wiatyczów zwyciężył i nałożył na nich dań od pługa, jaką i ojciec jego brał.” [przyp. red.]

W bliżej nieznanych okolicznościach Wiatycze i Radymicze zostali zmuszeni do opuszczenia swoich siedzib i częściowo przenieśli się daleko na północny-wschód, a ziemie ich zostały objęte osadnictwem Lachów znad Warty i włączone do państwa pierwszych Piastów.

Grodami wiatycko-radymickimi były: Przemyśl, Wołyń, Brześć, Zwienigród oraz Drohiczyn. W przybliżeniu ich osadnictwo obejmowało dwie krainy: południową (późniejsza Ziemia Halicka z Grodami Czerwieńskimi, bardziej górzystą, leżącą u podnóża Karpat) i północną (Wołyń, kraj lasów i bagien). Dokładne określenie obecnie tych obszarów nie jest możliwe, podobnie jak i ustalenie definitywnie jakie terytorium i jakie grody obejmowała nazwa Grodów Czerwieńskich. Najprawdopodobniej były jednak nimi Przemyśl i Zwienigród. Gród Wołyń istniał natomiast jeszcze w IX wieku u ujścia rzeki Huczwy do Bugu. Najdawniejszy obszar Wołynia obejmował prawdopodobnie w przybliżeniu późniejsze ziemie: Łucką, Włodzimierską, Chełmską i Bełzką.

Od Grodów Czerwieńskich cała południowo-zachodnia Ruś otrzymała nazwę Rusi Czerwonej. Grody Czerwieńskie zdobyte przez ks. kijowskiego Włodzimierza I w 981 r. odzyskane zostały przez Bolesława Chrobrego (992-1025). Stracone za panowania Mieszka II zostały powtórnie w 1069 r. przyłączone do Polski przez Bolesława Śmiałego (1058-1079), który utworzył pierwsze biskupstwo katolickie w Przemyślu. Po katastrofie Bolesława Śmiałego Grody Czerwieńskie ostatecznie przeszły we władanie książąt ruskich z dynastii Rościszłowiczów. Nazwa Rusi Czerwonej obejmowała-odtąd wszystkie ich posiadłości zwane Rusią Halicką, po przeniesieniu stolicy w 1134 r. z Przemyśla do Halicza. Po wygaśnięciu tej dynastii Księstwo Halickie połączone zostało z Księstwem Włodzimierskim otrzymując nazwę Ks. Halicko-Włodzimierskiego, które w 1264 r. rozpadło się na kilka dzielnic. Od tego księstwa pochodzi późniejsza nazwa Galicji i Lodomerii nadana ziemiom zajęтым przez Austrię po I rozbiorze.

Ziemia Halicka razem z Grodami Czerwieńskimi sięgała od Karpat do Morza Czarnego i Dunaju, obejmując dolny bieg Prutu, Seretu i Dniestru. Wyróżniała się jakością gleby i bogactwami naturalnymi a szczególnie dużą ilością żup solnych. W wiekach XII i XIII po upadku Kijowa była obszarem najlepiej rozwiniętym ekonomicznie i kulturalnie w centrum naszego kontynentu. Znajdując się wprawdzie na uboczu drogi handlowej Dniepr-Ilmen, łączącej Morze Bałtyckie z Morzem Czarnym, lecz sąsiadując z Węgrami i Polską bardzo wczesnie nawiązała stosunki handlowe, polityczne i kulturalne z wieloma krajami.

Ruś Czerwona weszła w skład państwa kijowskiego po raz pierwszy za panowania Jarosława I Mądrego (980-1054), który umierając, zgodnie z panującym wówczas w całej Europie obyczajem podzielił państwo między pięciu synów, Jarosław Mądry był spokrewniony z domami panującymi prawie całej Europie, popierał rozwój kultury i wzmocnienie chrześcijaństwa na Rusi, które zostało wprowadzone w 980 r. przez Jego ojca Włodzimierza Wielkiego. Wzniósł w Kijowie wspaniałą sobór św. Zofii i monaster zwany „Ławrą Peczerską”, gdzie powstał słynny ruski latopis Nestora. Utwierdzając swoje panowanie w 1031 r. założył gród Jarosław koło Przemyśla nad Sanem. Próbował też zerwać zależność kościelną od Bizancjum, ustanawiając w 1051 r. metropolitą kijowskim Ilariona.

Po jego śmierci, synowie przystąpili do walki o władzę. Kres bratobójczym wojnom położyć miała dopiero umowa zawarta w Lubeczu pod Kijowem, gdzie w 1097 r. zjechali się potomkowie Jarosława Mądrego, Ruś została podzielona na niezależne księstwa, w których władzę sprawować mieli dziedziczni książęta, spadkobiercy synów Jarosława (ks. kijowskie, ks. czernichowsko-perejasławskie, ks. twersko-pińskie, ks. wołyńskie i ks. halickie). Pierwszymi znanymi książętami halickimi byli prawnukowie Jarosława — Rościszłowicze Wołodar i Wasylko, którzy od Wsiewołoda Jarosławowicza otrzymali dwa miasta: Przemyśl i Trembowłę. Po śmierci ich obu księciem halickim został syn Wołodara — Władymirko (1124-1153), który uczynił stolicą księstwa Halicz nad Dniestrem, przenosząc ją tam w 1134 r. z Przemyśla. Władymirko poważnie wzmocnił znaczenie władzy książęcej, tłumiając okrutnie bunt bojarów oraz zwiększył rolę miast popierając handel

i kupców. Jego syn Jarosław „Ośmiomysł” (1152-1187) stał się jednym z najpotężniejszych książąt ruskich. Anonimowy autor „Słowa o pułku Igora” pisał „Na kijowską stolicę otwierasz swe wrota z Halicza aż do morza w sułtany strzały miotasz”.

Po jego śmierci jednak bojarzy odsunęli od tronu prawowitych następców i wezwali na tron w 1188 r. księcia wołyńskiego Romana (1160-1205). Od 1126 r. Wołyń nie wychodził z rąk potomków syna Włodzimierza Monomacha Mściława I (1076-1132). Za rządów ks. Romana, który był wnukiem po matce Bolesława Krzywoustego księstwo wołyńskie osiągnęło wielką potęgę i zaczęło po zniszczeniu Kijowa w 1169 r. przez ks. Andrzeja Bogolubskiego odgrywać pierwszorzędną rolę pośród innych księstw ruskich, Roman zgodził się na wezwanie bojarów halickich, ale na skutek interwencji Węgrów, u których znaleźli schronienie synowie Jarosława Ośmiomyśla, ostatecznie złączył księstwo wołyńskie i halickie dopiero w 1199 r. Opierając się na drużynie swych rycerzy i wspierany przez mieszkańców miast skutecznie poskromił bojarstwo. Przedsiębrał kilka wypraw na Litwę oraz na Połowców, Usiłował zjednoczyć całą Ruś pod swoim panowaniem i w 1204 r. opanował Kijów. Nawiązał również stosunki z papieżem, który obiecał mu koronę.

Roman wychowywał się na dworze swego wuja Kazimierza Sprawiedliwego i wg kroniki Wincentego Kadłubka w 1189 r. władza nad Włodzimierzem Wołyńskim i Haliczem dostała mu się dzięki pomocy Kazimierza Sprawiedliwego w walce przeciw królowi Węgier Andrzejowi. W okresie rozbitcia dzielnicowego Polski i Rusi poszczególni książęta zawierali często wzajemne sojusze i pomagali sobie w walce przeciw wrogom wewnętrznym oraz zewnętrznym. Ks. Roman pomaga synom Kazimierza Sprawiedliwego: Leszkowi Białemu i Konradowi później zwanemu mazowieckim zwyciężyć pod Mozgawą wojska Mieszka Starego w 1195 r. sprzymierzonego w Władysławem Laskonogim. Dziesięć lat później tj. w 1205 r. po krwawej bitwie pod Zawichostem zginął w walce przeciw wojskom Leszka Białego i Konrada Mazowieckiego dowodzonym przez wojewodę Krystyna. Rusini wykupili jego ciało i pochowali we Włodzimierzu Wołyńskim, założonym przez Włodzimierza Wielkiego w 998 r. Zarówno o bitwie jak i o księciu Romanie zostały zachowane liczne przekazy kronikarzy całej Europy, a lud przez długie wieki czcił i wspominał jego pamięć.

Roman pozostawił dwóch małoletnich synów: Daniela (1203-1264) i Wasylka (zm. 1269). Bojarzy chcieli ich usunąć. Matka chłopców udała się po pomoc do króla Węgier. Nastąpił długi okres walk wewnętrznych. Księstwo halicko-włodzimierskie zostało podzielone między Polskę i Węgry w 1214 r. Przez pewien czas na tronie w Haliczu znajdował się syn króla Węgier — Koloman, ożeniony z córką Leszka Białego — Salomeą, która miała wówczas około 6 lat. Ziemia Przemyska i Sanocka zostały włączone do Księstwa Krakowskiego. Ostatecznie dopiero w 1219 r. zawarty pokój przywraca dawne granice.

Przez pewien okres wybrany przez bojarów księciem był Władysław Kormilczyc, najprawdopodobniej piastun i opiekun synów ks. Romana. Dzięki pomocy jakiej udzielił książętom halickim ks. Mściław pod koniec 1222 r. definitywnie usunął Węgrów z Halicza. Śmierć w 1227 r. pod Gąsawą ks. Leszka Białego i zmierzch silnej władzy książęcej — pryncypatu w Polsce jednocześnie umożliwiła uniezależnienie się i opanowanie całego księstwa halicko-włodzimierskiego przez Daniela Romanowicza, które nastąpiło w 1238 r. Książę Daniel — Daniłło był jedną z najwybitniejszych postaci wśród współczesnych mu książąt ruskich i dzięki sprzyjającym zbiegom okoliczności, umiejętnej polityce i słabości wrogów w 1240 r. opanował Kijów i został wielkim księciem.

W międzyczasie zaszły wypadki, które miały decydujący wpływ na dalsze losy Europy Wschodniej. Tatarzy zwyciężywszy w 1223 r. w bitwie pod Kałką zjednoczone, ale nie posiadające jednolitego dowództwa wojska książąt ruskich ruszyli na zachód. W 1240 r. mimo bohaterskiej obrony wojewody ks. Daniela Dmitra pada Kijów, Halicz i Włodzimierz Wołyński pozostający we władaniu brata Daniela ks. Wasylki. Na żądanie Batuchana zostają zniszczone mury Halicza i Włodzimierza a wojska książąt ruskich biorą udział w najeździe na Polskę. Książęta ruscy płacą coroczną daninę chanom tatarskim. W 1257 r. książę Daniel w Drohiczynie koronuje się na króla Rusi Halickiej, otrzymawszy koronę z rąk papieża Innocentego IV, któremu zależało na konsolidacji wszystkich sił chrześcijaństwa do walki przeciw Tatarom. Król Daniel nie dowierzał bojarom i arystokracji, obawiał się zamieszkać w Haliczu i pod koniec swego panowania na stałe przebywał w zbudowanym przez siebie Chełmie, gdzie też po śmierci w 1264 r. został pochowany. Po jego śmierci zaczyna się zmierzch Księstwa Halicko-Włodzimierskiego. Najazdy Tatarów oraz walki z sąsiadami okazały się dla niego zgubą.

Księciem całej halicko-włodzimierskiej ziemi do 1264-1269 r. był brat Daniela — Wasylko Romanowicz. Na Haliczu i Chełmie został syn Daniela Lew (1228-1301). Po śmierci Wasylka między

krewnymi rozpoczęły się zatargi. Księciem Włodzimiersko-Halickim został jego syn Włodzimierz Jan (1248-1288). Lew usiłował zjednoczyć całą ziemię halicką i w walce z przeciwnikami korzystał z pomocy Tatarów. Przeniósł stolicę do Lwowa oraz włączył do swoich posiadłości Ruś Zakarpacką.

Syn jego Jurij I (1252-1308) połączył pod swym panowaniem Wołyń i ziemię Halicką i w 1300 r. przyjął tytuł króla halickiego. Drugą jego żoną była Eufemia, córka Kazimierza I księcia kujawskiego, a siostra Władysława Łokietka. Synowie Jurija — Andrzej i Lew II (1308-1323) panowali razem. Zawarli sojusz z Krzyżakami i prowadzili ożywiony handel z niemieckimi miastami nad Bałtykiem. Polegli w boju z Tatarami, lub zostali skrytobójczo zamordowani przez bojarów.

Ostatni halicko-wołyński książę Bolesław — Jurij II był po matce Marii wnukiem Jurija I. Jego ojcem był Trojden, książę czersko-sandomierski. Jurij II przyjął prawosławie i ożenił się z Eufemią, córką Gedymina. Tytułował się „Rex Totius Russiae Minoris” — król całej Rusi Mniejszej. Jurij Trojdenowicz dążąc do utrzymania niezależności Rusi Halicko-Włodzimierskiej, kilkakrotnie ponawiał przymierze z Zakonem Krzyżackim, Ruś łączyły wówczas żywe stosunki handlowe z miastami krzyżackimi, gdyż przez Włodzimierz Wołyński i Halicz przebiegał ważny skład handlowy z Gdańską i Torunią ku Morzu Czarnemu.

Dalej jednak utrzymywała się zależność Rusi Halickiej od Tatarów oraz rozwijała ekspansja litewska. Za panowania Gedymina (1316-1341) doszła do szczytu.

Jurij (Jerzy) Trojdenowicz II, pozostając w ostrym konflikcie z miejscowymi bojarami, szukał oparcia w Polsce i na Węgrzech. Uzyskał je w zamian za wyznaczenie swoim następcą Kazimierza Wielkiego /1333-1370/ będącego jego bliskim krewnym. Kiedy w odpowiedzi na ten układ bojarzy w Włodzimierzu Wołyńskim w kwietniu 1340 r. otruli księcia, Kazimierz Wielki natychmiast podążył na Ruś Halicką. Opanować jej jednak nie zdołał, będąc nieprzygotowany do wyprawy napotkawszy silny opór ze strony miejscowych bojarów, jak i sprzymierzonych z nimi Litwinów, którzy w międzyczasie opanowali Wołyń.

Popierany aktywnie w swoich zamierzeniach opanowania Rusi Halickiej przez możnowładców Małopolski takich jak Kmitowie, Kurozwęccy, Leliwici-Tarnowscy, przez patrycjat miast polskich i ruskich, któremu zależało na rozwoju handlu, rozpoczął przygotowania do wyprawy. Udało mu się uzyskać również poparcie ówczesnego papieża, który zrezygnował z dwuletniego poboru świętopietrza na koszty wojny. W roku 1344 wojska polskie opanowały Przemyśl i Sanok. W pozostałych ziemiach rządził samodzielnie ruski bojar Dymitr Dętko.

Na mocy zawartego pomiędzy królem Polski Kazimierzem a królem Węgier Robertem z dynastii Anjou układem, zwanym później drugim Traktatem Wyszehradzkim, tron Polski na wypadek bezpotomnej śmierci ostatniego z Piastów miał przejść w posiadanie Andegawenów. W zamian za to Węgry zobowiązały się do udzielenia pomocy Polsce przeciw Krzyżakom, oraz zrezygnowania z pretensji do Rusi Halickiej, Układ został zawarty w 1339 r., Kazimierz panował jeszcze 31 lat. Nic nie zapowiadało jego bezpotomnej śmierci i przejścia tronu polskiego w posiadanie następców Karola Roberta (szwagra Kazimierza Wielkiego). W 1349 r. Kazimierz opanował Lwów, Halicz, Chełm, Brześć, Włodzimierz Wołyński tocząc przez cały czas zacięte walki z Litwinami.

Układem zawartym w 1350 r. w Budzie Polska pozyskała pomoc Węgier w walce przeciw Litwinom za ocenę ratyfikowania układu z 1339 r. i obietnicy wykupu Rusi Halickiej przez Węgry za sumę 100.000 florenów w razie gdyby Kazimierz pozostawił prawowitego następcę. W latach 1352-1366 zorganizowano wiele polsko-węgierskich wypraw na Ruś przeciw Litwinom i Tatarom. W czasie jednej z wypraw został ciężko ranny przy zdobywaniu Brześcia król węgierski Ludwik, późniejszy król Polski i Węgier.

Należy zaznaczyć jednak, że za panowania Kazimierza Wielkiego Ruś Halicka nie została inkorporowana do Korony, a jedynie połączona z nią unią personalną. Język ruski był nadal obowiązujący i jeszcze do końca XVI wieku był drugim obok łaciny językiem urzędowym Rzeczypospolitej. Ostatecznie dopiero w 1387 r. Ruś Czerwona /Halicka/ została na stałe włączona do Polski przez królową Jadwigę, która usunęła stamtąd starostów węgierskich pozostawionych przez jej ojca, oraz namiestnika Ludwika, do księcia pochodzącego z rodu Piastów Śląskich — Władysława Opolczyka.

W XV wieku terytorium dawnej Rusi Czerwonej w przybliżeniu obejmowały województwa ruskie, bełskie i podolskie. Herbem pozostającej już w granicach Rzeczypospolitej aż do I-go rozbioru Ziemi Halickiej była czarna kawka w koronie z głową odwróconą w prawo umieszczona na białym polu. Herb sięga bardzo dawnych czasów panowania pierwszych książąt ruskich. Nazwa Halicza pochodzi od ruskiego (ukraińskiego) słowa „hałka” oznaczającego kawkę. Wysoka skarpa nad Dniestrem na której starożytny gród się wznosi już przed wiekami stała się miejscem w którym kawki wygrzebywały swoje gniazda. Dużo gniazd. Bardzo dużo. Już w XIV wieku Halicz miał w swym herbie czarną ukoronowaną kawkę. Podobną do tej jaką prezentowała się prowincja austriacka

Galicja oraz... rodzina Polów z Wenecji która udała się Jedwabnym Szlakiem na dwór chińskiego cesarza. Jest wysoce prawdopodobne, że autor sławnego OPISANIA ŚWIATA, klasyk światowego reportażu mógł się porozumieć w języku mongolskim a niewątpliwie łatwiej było jego ojcu poznać go w Haliczu niż w Wenecji.

Literatura:

1. "Historia ZSRR" PWN Warszawa 1954.
2. "Istoria UkrainkoJ SSRR" Kijew 1955 (ros).
3. „Rys chronologiczno-historyczny państw nowożytnych od V wieku do dziś” Wilno 1860
4. „Historia Polski” tom I i II PWN Warszawa 1960
5. „Istoria Ukrainy” — Iwan Krypniokyj Lwów 1941. (ukr)
6. „Genealogia” tablice PWN W-wa 1959
7. „Studia nad pierwotnym pograniczem polsko-ruskim w rejonie Wołynia I Grodów Czerwieńskich” — J. Skrzypek PWN W-wa 1962
8. „Chorągwie i flagi polskie”, J. Miller PWN 1963.
9. „Encyklopedia Powszechna” PWN 1963.
10. Biuletyn SKPB 1965 Rys historyczny dziejów księstwa Halicko-Włodzimierskiego

Witold Stanisław Michałowski

Pisarz, podróżnik, niezależny publicysta, inżynier pracujący przez wiele lat w Kanadzie przy budowie rurociągów, b. doradca Sejmowej Komisji Gospodarki, b. Pełnomocnik Ministra Ochrony Środowiska ZNiL ds. Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Karpat Wschodnich; p.o. Prezes Polskiego Stowarzyszenia Budowniczych Rurociągów; członek Polskiego Komitetu FSNT NOT ds. Gospodarki Energetycznej; Redaktor Naczelny Kwartalnika "Rurociągi". Globtrotter wyróżniony (wraz z P. Malczewskim) w "Kolosach 2000" za dotarcie do kraju Urianchajskiego w środkowej Azji i powtórzenie trasy wyprawy Ossendowskiego. Warto też odnotować, że W.S.M. w roku 1959 na Politechnice Warszawskiej założył Koło Stowarzyszenia Ateistów i Wolnomyślicieli. [Więcej informacji o autorze](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 08-02-2015)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9797) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9797>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.

Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego

powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racionalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racionalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl